

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การดนตรีไทยนับเป็นศิลปะชั้นคีถียิตของชาติ หากมองในมิติทางดนตรีก็ถือได้ว่าการพัฒนาจนสมบูรณ์ ทั้งรูปแบบเครื่องดนตรี รูปแบบการประสมวง และรูปแบบการประพันธ์เพลงดังเช่นที่ รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้เคยกล่าวไว้ว่าหลักประการหนึ่งในการวัดว่าดนตรีใดเป็นดนตรีคลาสสิก (คีถียิต) ของชาตินั้นๆ ให้ดูจากการที่ดนตรีขึ้นเทียบกับนาฏศิลป์สูงสุดของชาตินั้นๆ ได้

จากทัศนะข้างต้น จะเห็นได้ว่า เป็นดนตรีของชาติต้องสัมพันธ์กับการแสดงระดับสูงของชาติด้วย เช่นวงดนตรีที่เล่นประกอบอุปรากรจีน (จิว) หรือวงดนตรี Symphony Orchestra ที่เล่นประกอบในการแสดง “บัลเลต์” ของชาติตะวันตก เป็นต้น ดนตรีไทยก็เป็นเช่นนั้น กล่าวคือดนตรีไทยทำหน้าที่บรรเลงประกอบการแสดงชั้นสูงสุดของชาติ คือ โขนและละครใน ถ้ายทอดเนื้อหาและอารมณ์สะท้อนทั้งภาพวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของศิลปินไทย ดังที่รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้อธิบายไว้ว่าการพัฒนางานศิลปะชั้นคีถียิตใช้เวลาสั่งสม จึงจะเกิดการตกผลึกทางความคิดและผ่านกระบวนการสร้างสรรค์อย่างละเอียดจนเกิดเป็นผลงานชั้นวิจิตร

เมื่อดนตรีไทยเป็นสิ่งที่ได้รับการสั่งสม พัฒนา สืบทอดมายาวนานจนถึงขั้นสูงสุด ส่งผลให้ องค์ประกอบแต่ละส่วนของดนตรีไทย มีการพัฒนาองค์ความรู้ที่เป็นระบบและระเบียบทางวิชาการตามไปด้วย องค์ประกอบหนึ่งในหลายส่วนเหล่านั้นคือองค์ความรู้เพลงเดี่ยว ซึ่งเป็นกลุ่มเพลงที่ถูกพัฒนาขึ้นให้วิจิตรพิสดาร เพื่อแสดงถึงศักยภาพของผู้ประพันธ์(ทาง) และผู้บรรเลง(ฝีมือ) เพลงเดี่ยวนั้นถือได้ว่าเป็นเพลงชั้นเลิศที่เกิดจากผลึกความคิด บวกกับการบูรณาการด้านทักษะเข้าด้วยกัน ที่อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้กล่าวไว้ว่า

การเดี่ยว เป็นวิธีการบรรเลงชนิดหนึ่ง ซึ่งใช้เครื่องดนตรีบรรเลงแต่อย่างเดียว (ไม่นับเครื่องประกอบจังหวะ) การบรรเลงชนิดนี้มีความประสงค์อยู่ 3 ประการ คือเพื่ออวดทาง (วิธีการดำเนินของทำนองเพลง)เพื่ออวด

ความแม่นยำ และเพื่ออวดฝีมือ เพราะฉะนั้นที่เรียกว่าการ
บรรเลงเดี่ยวจึงมิได้มีความหมายแคบๆ แต่เพียงการบรรเลง
คนเดียวต้องหมายตลอดถึงทางก็สมควรที่จะเป็นทางเดี่ยว
เช่น มีโอดพันหรือวิธีการ โลด โผนต่างๆตามสมควรแก่
เครื่องดนตรีนั้นๆ เพื่อให้ถูกความประสงค์ทั้ง 3 ประการที่
กล่าวมาแล้วนั้น” (มนตรี ตราโมท 2540 : 38)

เพลงเดี่ยวในดนตรีไทยมีอยู่หลายเพลงด้วยกัน แต่ที่นับเป็นแม่แบบเพลงเดี่ยวโบราณ
ในการประชันเพื่อแสดงฝีมือนั้นมีอยู่ด้วยกัน 5 เพลง คือ แยกมอญ พญาโศก กราวใน เชิดนอก และ
ทยอยเดี่ยว ในบรรดาเพลงเดี่ยวทั้ง 5 เพลงนี้ เชิดนอกเป็นเพลงที่มีอัตลักษณ์ของเพลงเดี่ยวโดยปฐม
คือ ได้รับการสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการเดี่ยวประกอบการแสดงโขน ตอนจับนาง

แต่เดิมเพลงเชิดนอกประพันธ์ขึ้นสำหรับปี่นอก เพื่อใช้ประกอบการแสดงหนังใหญ่จึง
เรียกว่าเชิดนอก ถึงแม้ว่าจะใช้ระดับเสียงในกัตาม ต่อมาเดี่ยวเชิดนอกใช้ประกอบการแสดงโขน
และเปลี่ยนมาใช้ปี่ใน เนื่องจากเป็นเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ที่ใช้ประกอบการแสดงโขน อย่างไรก็ตาม
ตามในทำนองเพลงยังต้องมีการเป่าเลียนเสียงคนร้องว่า “จับให้ติด ตีให้ตาย จับให้ติด ตีให้แทบตาย
ตีให้ตาย” เพื่อความสนิทแนบเนียน ต่อมาจึงมีผู้คิดประดิษฐ์ทางเดี่ยว “เชิดนอก” ให้เครื่องดนตรี
ประเภทอื่นบรรเลง เช่น ระนาดเอก ระนาดทุ้ม รวมทั้งเครื่องสาย เช่น ซอด้วง ซออู้ และจะเข้
เป็นต้น

ด้วยลักษณะทำนองเพลงเชิดนอกต้องใช้เสียงลักษณะต่างๆ เพื่อให้เกิดอารมณ์ประเภท
ต่าง ๆ เช่น ความฮึกเหิม ความรุกรเร็ว ความตื้นตัน ดังนั้นการประดิษฐ์ทางเดี่ยวสำหรับเครื่องดนตรี
ประเภทเครื่องสายที่แสดงถึงความปลั่งของอารมณ์เพลงได้เป็นอย่างดี จึงจำเป็นต้องอาศัยการสั่งสม
ประสบการณ์ การสังเกต การเปรียบเทียบ ประูแต่ง ทดลองและแก้ไขในการประพันธ์รวมทั้ง
ประสบการณ์และความรู้ที่ได้รับถ่ายทอดจากศิลปินท่านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประพันธ์ขึ้น
เป็นทางเดี่ยวสำหรับเครื่องมือนั้น การประพันธ์ทำนองยังต้องเพิ่มความวิจิตรบรรจงเพื่อให้เกิด
ความงามทั้งท่วงทำนองและจังหวะ รวมทั้งการแสดงลักษณะจำเพาะของเครื่องดนตรีชิ้นนั้นๆ ด้วย
องค์ประกอบในการประพันธ์เพลงเดี่ยวขั้นสูง จึงแสดงถึงขั้นตอนและรวมองค์ความรู้ไว้ใน
การประพันธ์เพลงทั้งสิ้น

ทางเดี่ยวเพลงเขินนอกสำหรับเครื่องเป่าพาทย์นั้นมี ปรากฏอยู่หลายเครื่องมือและมีผู้ได้ศึกษาไว้แล้วอย่างหลากหลาย ส่วนทางเดี่ยวเขินนอกทางจะเข้ นั้นมีผู้นิยมคิดทางบรรเลงเดี่ยวจะเข้ เพลงเขินอกไว้หลายทาง ได้แก่ ทางอาจารย์เฉลิม บัวทั้ง ทางอาจารย์สหรัฐ จันทร์เฉลิม ทางอาจารย์ ศักรินทร์ สุ่มบุญ และทางอาจารย์ศิวศิษย์ นิลสุวรรณ

ในการศึกษาทางเดี่ยวจะเข้เพลงเขินนอกครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาทางเดี่ยวสำนวนเพลง ของอาจารย์ศิวศิษย์ นิลสุวรรณ ซึ่งเป็นผู้มีผลงานด้านการบรรเลงดนตรีเป็นระยะเวลาาร่วม 30 ปี ทั้งการเป่าพาทย์และเครื่องสาย ท่านยังมีความชำนาญในการบรรเลงเป่าพาทย์ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากก้านสำราญ เกิดผล สายบ้านพาทย์โกศล เมื่อสำเร็จการศึกษาจากบ้านก้านสำราญ เกิดผล ท่านได้ก่อตั้งวงเป่าพาทย์เพื่อบรรเลงประกอบการแสดงหนังใหญ่ ในเขตภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดสิงห์บุรี นอกจากนั้นท่านยังได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางด้านเครื่องสายโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบรรเลงจะเข้จากอาจารย์ระติ วิเศษสุรการ ผลงานด้านดนตรีของท่านเป็นที่ยอมรับในวงการดนตรีไทย จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2546 ได้รับรางวัลศิลปินดีเด่นจังหวัดสิงห์บุรี นอกจากนี้ท่านได้สร้างผลงานฝากฝีมือไว้หลายครั้งด้วยกัน เช่น การบรรเลงประชันวงเครื่องสายที่สังคีตศาลา กรมศิลปากร การประชันวงเครื่องสายที่โรงละครเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เป็นผู้ประดิษฐ์ทางบรรเลงเดี่ยวลาวแพนรอบวง ในการบรรเลงวงเครื่องสาย ณ เรือนไทยแห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานวิจัยชิ้นนี้ยังเป็นงานวิจัยชิ้นแรกในเพลงเดี่ยวเขินนอกทางจะเข้ ของอาจารย์ศิวศิษย์ นิลสุวรรณ ซึ่งท่านได้ประดิษฐ์ทางเดี่ยวนี้นี้ขึ้นเมื่อครั้งได้รับเชิญจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ให้ร่วมบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงเพื่อต้อนรับคณะทูตจากหลายประเทศ ที่มาร่วมพิธีเปิดงานวันเอดส์โลก ในปี พ.ศ.2548 ในการแสดงครั้งนี้ท่านได้นำเพลงเดี่ยวเขินนอก ขึ้นแสดงสู่สาธารณชนด้วย ดังนั้นการเลือกศึกษาทางเดี่ยวจะเข้เพลงเขินอก ของอาจารย์ศิวศิษย์ นิลสุวรรณ จึงนับได้ว่าเป็นการบันทึกหลักฐานทางผลงานชิ้นหนึ่งของครูจะเข้คนสำคัญในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและบริบทของเพลงเชิดนอก
2. เพื่อศึกษาแนวคิดในการประดิษฐ์ทางเดี่ยวจะเข้เพลงเชิดนอก ของอาจารย์ศิวศิษย์
นิลสุวรรณ
3. เพื่อศึกษาสำนวนจะเข้และกลวิธีพิเศษในทางเดี่ยวเพลงเชิดนอก ของอาจารย์ศิวศิษย์
นิลสุวรรณ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการดำเนินเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการศึกษาข้อมูลภาคสนาม

  - 1.1. รวบรวมข้อมูลด้านเอกสารสิ่งพิมพ์ จากสถานบริการทางการศึกษา ประกอบด้วย
    - 1.1.1 สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
    - 1.1.2 หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
    - 1.1.3 หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหิดล
    - 1.1.4 ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
    - 1.1.5 ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
    - 1.1.6 ห้องสมุดดนตรีสิรินธร หอสมุดแห่งชาติท่าเสาสุกรี
    - 1.1.7 แผนกนาฏดุริยางค์ กรมศิลปากร
  - 1.2 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ประสบการณ์ทางวิชาการ เพลงเชิดนอก
    - 1.2.1 รศ.พิชิต ชัยเสรี ข้าราชการบำนาญ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
    - 1.2.2 อาจารย์ป๊อบ คงลายทอง ดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร

1.2.3 อาจารย์ศิวศิษย์ นิลสุวรรณ ข้าราชการหมวดศิลปะ โรงเรียน
สิงห์บุรีผู้ประพันธ์ทางเดี่ยวจะเข้เพลงเชิดนอก ทางที่ผู้วิจัยศึกษา

1.2.4 อาจารย์ไชยยะ ทางมีศรี ครูช่างศิลป์ กรมศิลปากร

1.2.5 อาจารย์เหมราช เหมหงษา อาจารย์พิเศษ คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.2.6 อาจารย์จตุพร สีม่วง หัวหน้าภาควิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

1.3 ศึกษาภาคสนามจากการศึกษา โดยวิธีการถ่ายถอดเชิงปฏิบัติจาก
ผู้ทรงคุณวุฒิ

1.3.1 อาจารย์ศิวศิษย์ นิลสุวรรณ ข้าราชการหมวดศิลปะ โรงเรียนสิงห์บุรี
และศิลปินดีเด่นระดับจังหวัดสิงห์บุรี

2. ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการจำแนกข้อมูล โดยการนำข้อมูลในชั้นที่ 1 มาจำแนกเป็นหมวดหมู่
ดังนี้

2.1 จำแนกข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ด้านดนตรีที่เกี่ยวกับเพลงเชิดนอก

2.1.1 จากเอกสารสิ่งพิมพ์ ที่มีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับกำเนิดเพลงเชิด
นอกหรือกล่าวถึงเพลงเชิดนอกที่ใช้บรรเลงในโอกาสต่าง ๆ

2.1.2 จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

2.2 จำแนกข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ด้านนาฏศิลป์ที่เกี่ยวกับเพลงเชิดนอก

2.2.1 จากเอกสารสิ่งพิมพ์ ที่มีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับกำเนิดเพลงเชิด
นอกหรือกล่าวถึงเพลงเชิดนอกที่ใช้บรรเลงในโอกาสต่าง ๆ

2.2.1 จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

2.3 ทำการบันทึกโน้ตเดี่ยวเชิดนอกทางจะเข้ ที่ได้รับการถ่ายทอดจากอาจารย์
ศิวศิษย์ นิลสุวรรณ

2.4 ศึกษาเพลงเชิดนอกโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบทางดนตรีในส่วนต่าง ๆ
ดังนี้

- 2.4.1 บันไดเสียง โดยการวิเคราะห์บันไดเสียงที่ใช้และพบในเพลงเชิดนอก
- 2.4.2 กระจวนทำนอง โดยการวิเคราะห์ทิศทางของทำนองเพื่อดูความกว้างในการใช้เสียง
- 2.4.3 กระจวนจังหวะ โดยวิเคราะห์รูปแบบการใช้จังหวะในเพลงเชิดนอก
- 2.4.4 รูปแบบและโครงสร้าง โดยแบ่งสัดส่วนของแต่ละฉบับในเพลงเชิดนอก
- 2.4.5 การสำแดงอารมณ์ โดยการเปรียบเทียบอารมณ์เพลงเชิดนอกที่ปรากฏอยู่ในทางเดี่ยวจะเข้ของอาจารย์ศิวศิษย์ นิลสุวรรณ กับอารมณ์ของตัวละครการแสดงในการแสดง

3. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิเคราะห์เพลงเชิดนอกทางเดี่ยวและวิธีสร้างสำนวนจะเข้ กลวิธีพิเศษของจะเข้ และการร้อยกรองสำนวนต่าง ๆ ที่ปรากฏเพื่อค้นหารูปแบบเฉพาะท่วงที ลีลา และสำนวนกลอนที่มีความเฉพาะตัวของผู้ประพันธ์ทางเดี่ยวเชิดนอก

4. ขั้นตอนการนำเสนอ ผู้วิจัยสรุปการวิเคราะห์และจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบประวัติและบริบทของเพลงเชิดนอก
2. ทราบแนวคิดในการประดิษฐ์ทางเดี่ยวจะเข้ เพลงเชิดนอกของอาจารย์ศิวศิษย์ นิลสุวรรณ
3. ทราบสำนวนจะเข้และกลวิธีพิเศษในเพลงเดี่ยวเพลงเชิดนอกของอาจารย์ศิวศิษย์ นิลสุวรรณ